

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

VERSLAG DER WERKZAAMHEDEN van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg over 1914.

'n Verslag der werkzaamheden over 1914, van welke Vereeniging dan ook, die niet ten doel had leniging aan te brengen in de nooden en weeën, waaraan dit oorlogsjaar helaas maar al te rijk is geweest, zal, — 't kan niet anders — gewag moeten maken van 't feit, dat 't Vereenigingsleven onder den oorlog geleden heeft.

Ook 't Natuurhistorisch Genootschap in Limburg is daaraan niet ontkomen.

Veel van wat 't, in normale omstandigheden, zou hebben tot stand kunnen brengen, moest nu achterwege blijven.

Dit ter waarschuwing van hem, die bij 't lezen van ons verslag zou durven zeggen, dat hij zich de werkzaamheden van ons Genootschap rijker had voorgesteld.

* * *

Vanaf 1 Januari tot 1 Juli traden **12 nieuwe leden** tot 't N. H. G. toe.

Dit getal mag voor 'n Provinciale Vereeniging zeer zeker groot heeten.

Door bedanking voor 't lidmaatschap ontvielen ons enkele leden.

Is 't verlies van 'n lid voor 'n Vereeniging haast altijd min of meer onaangenaam en voor hare financiën ongewenscht, veel erger nog wordt het als 'n Vereeniging gelijk de onze, 't verlies van „Wetenschappelijke leden” moet boeken.

En dat was in 't afgelopen jaar voor 't N. H. G. helaas 't geval.

Door den dood toech ontvielen ons twee medeleden, die op Natuurhistorisch gebied in heel 't

De bonte Kraai.

Het is toch altijd genoegelijk, wanneer je onverwachts een goeden vriend ontmoet, dien je in geen jaren gezien hebt.

Zoo ging het mij ook, toen ik op dien mooien Novembormorgen midden op den Valkenburgerweg weer een bonte kraai zag.

Elf jaren lang had ik tevergeefs naar hem uitgekeken, elk najaar en elken winter, maar steeds beliefde hij maar niet te verschijnen. En daar zat hij nu, wipte een paar passen op zij tot aan den kant van den weg, en keek me met scheef gehouden kop oolijk aan, alsof hij wilde zeggen: „dat hadt je nu eens niet gedacht, hè?”

Ik mocht ze altijd gaarne, die bonte kraaien, die in hun grijs pakje zoo aardig afsteken bij hun familieleden de zwarte kraaien en de roeken. Ook viel het mij altijd op, dat zij in hun doen en laten veel bescheidener waren dan de trotsche, gereserveerde zwarte kraaien en de

land en zelfs verre daarbuiten naam hadden, n.m.l. de heeren **J. Sturing** en **E. Heimans**.

* * *

Met 't oog op de tijdsomstandigheden kon de **Zomervergadering**, die had moeten plaats vinden in Venlo, niet doorgaan.

De vacature in 't Bestuur, welke volgens 't Reglement op die vergadering zou moeten aangevuld worden, moest daarom open blijven.

* * *

't **Maandblad** sinds 1 Januari verschenen bij den heer Goffin, drukker te Maastricht, kwam geregeld uit.

Alleen financiële bezwaren waren alsnog oorzaak, dat 't Maandblad niet uitgebreid kon worden, zooals we 't graag gedaan hadden.

* * *

De 300 gulden subsidie, welke we in 't afgelopen jaar kregen van de Provincie en de 200 gulden, die ons van dien kant in 't vervolg jaarlijks zijn toegezegd, zullen echter onzen geldelijken toestand niet weinig verbeteren.

Jamner, dat tengevolge der bezuiniging, waarnaar de Nederlandsche Staat moet streven, er dit jaar waarschijnlijk geen acht geslagen wordt op onze aanvraag om 'n Rijkssubsidie.

Dit zou vooral welkom zijn geweest met 't oog op 't Museum en den Museum-tuin, welkom ook, wijl we daardoor in staat waren gesteld 't **Jaarboek** aanzienlijk uit te breiden.

Aan bijdragen voor dit Jaarboek ontbrak 't tot nu toe allerminst. Er zijn, en niet ten onrechte, stemmen opgegaan om te betoogen, dat 't Jaarboek te wetenschappelijk was.

onverdragelijk arrogante roeken.

In Holland komen ze al in October bij groote scharen aanzetten, meestal uit Noorwegen en Schotland en uit het Oosten. Overal ziet men ze dan: op de landerijen, in de polders, in de parken en langs het strand. En omdat zij in 't geheel niet schuw zijn, is het heel gemakkelijk om hen in hun doen en laten te bespieden. Zij halen 's winters bij ons zonder moeite hun kostje op, want zij zijn alles-eters. Maar hun lievelingsmenu bestaat uit schelpdieren. Ik heb ze vaak aan het strand aan het werk gezien. Wanneer bij afnemende zee de basaltglooiingen en de zeebrekers bloot komen, dan wemelt het op mooie winterdagen daar van de bonte kraaien, die onder luid „spaar-spaar“, bezig zijn de spleten en naden tusschen de steenen na te kijken. En dat geschiedt met groote kennis van zaken! Zij weten precies hoe elk lekker hapje behandeld moet worden: kleine schelpjes, alikruikjes gaan ineens naar binnen, maar grootere exemplaren eischen meer speciale bewerking. En wat is nu eenvoudiger dan die groote mosse!

Graag had men ook meer populaire bijdragen daarin zien afgedrukt worden.

Waar er in 't afgelopen jaar een loffelijk pogen is merkbaar geweest, om den inhoud van 't Maandblad en streng en populair wetenschappelijk te doen zijn, mogen zich de leden overtuigd houden, dat ook 't Jaarboek op den duur aan aller wenschen zal voldoen. Rijkssubsidie moge dit jaar niet worden toegekend, toch wil 't Bestuur den moed niet verliezen.

In betere tijden zal ook deze subsidie verleend worden.

En zóó zullen we dan in staat zijn om in onze publicaties „elk wat wils” te geven.

Over 't streng-wetenschappelijke in ons Jaarboek behoeven we echter geen spijt te hebben.

In de wetenschappelijke wereld toch werd 't met instemming ontvangen.

* *

Alweer door den oorlog hebben vele leden voor 't **Museum en den Museum-tuin** te Maastricht niet de interesse aan den dag kunnen leggen, die ze in normale tijdsomstandigheden zeer zeker zouden getoond hebben.

En toch zijn Museum en tuin vooruitgegaan.

Doch daarover dadelijk.

* *

Op 1 April had de eerste **Maandelijksche Vergadering** plaats te Sittard. Ze werd gevolgd door vergaderingen in Mei, Juni en Juli. Elke bijeenkomst was goed bezocht en kenmerkte zich door degelijkheid naast gemoedelijkheid.

Zij die er aan deelgenomen hebben, betreurden 't ten zeerste, dat wegens den oorlog deze vergaderingen niet langer konden plaats vinden. Zoodra mogelijk zullen ze dan ook opnieuw worden uitgeschreven.

De bemoeienissen van 't N. H. G. om eene **Commissie** in 't leven te roepen, die zich ten doel stelt een **hydrobiologisch onderzoek** van 't Maaswater te doen plaats vinden, met 't oog op 'n eventueele kanalisatie der Maas, werden met succes bekrond.

De Commissie kwam tot stand, maar heeft zelfs 't begin harer werkzaamheden moeten opschorten tot later.

* *

Gaan we thans de resultaten na, waarop de ver-

op te pakken, twintig meter omhoog te vliegen, en hem dan op de steenen te laten vallen? Patsch, daar ligt de mossel in gruzelementen op de basaltkeien, en dankbaar en voldaan strijkt de bonte kraai bij het fijne hapje neer, dat nu zonder inspanning genoten kan worden. En bij wijze van dessert gaat hij zich nog eens even dik eten aan de gele duindoornbessen.

Half April gaan de bonte kraaien ons weer verlaten, want, ofschoon vele ornithologen hen beschouwen als een lokaalaras van de zwarte kraai, zij blijven hier niet nestelen bij hunne zwarte broeders en zusters. Slechts zeer, zeer zelden is het gebeurd dat een koppel bonte kraaien hier bleef broeden.

Wat mag toch wel de reden zijn, dat ik in al die jaren, dat ik hier woon, nooit een bonte kraai zag, terwijl het hier krioelt van zwarte kraaien, roeken en kauwtjes? Ik geloof zeker dat het gemis van water daarvan oorzaak is. Zij houden beslist van meer vochtige streken, en zullen, naar ik vermoed, wel langs de Maas 's winters vrij talrijk voorkomen. Hier, in 't heuvelland, waar slechts enkele beken te vinden zijn, mijlen ver van zee en strand,

schillende Secties van 't Genootschap op 't einde van dit jaar kunnen terugzien, dan hebben we zeer zeker redenen tot tevredenheid.

Daar hebben we vooreerst:

A. **De dierkundige Sectie.**

1e. Waarnemingen in de vrije natuur.

In 't Januari-nummer van 't Maandblad werd den leden gevraagd te willen acht geven op 't voorkomen van **Notenkralers** en **Pestvogels** in Limburg.

Van verschillende kanten kregen we hieromtrent mededeelingen. (Zie Maandblad Februari en Maart).

Pater H. Schmitz S. J. schreef in 't Februari-nummer van 't Maandblad 'n studie over de **Kool-aardvlooi**.

Aan zijn verzoek om toezending van Koolaardvlooien werd door verschillende leden voldaan.

Zóó was 't hem mogelijk belangrijke gegevens te verzamelen over 't voorkomen dezer beestjes in Limburg. (Zie Juli-nummer van 't Maandblad).

Dr. Garjeanne schreef in 't Februari-nummer over **Raderdertjes** (en flagellaten) naar aanleiding eener waarneming door hem gedaan in 'n oude mossen-cultuur.

Blijkens 't Mei-nummer werd de **Vroedmeesterpad** gevonden te Mheer.

Over 't kweken van **Vroedmeesterpadlarven** schreef Dr. L. Peeters S. J. in 't Augustus-nummer.

Een voor Nederland nieuwe mier, de **Moerasmier**, komt blijkens het September-nummer voor bij Heerlen.

Waarschijnlijk wordt ze ook gevonden in de Moerassen van Brunssum en Schinveld.

De **Geelbulpad** werd door Dr. de Wever dit jaar aangetroffen nabij Houthem-St. Gerlach. (Zie November-nummer).

Tal van wetenswaardige dierkundige waarnemingen zijn er medegedeeld op de Maandelijksche Vergaderingen.

Wij verwijzen daarom naar de verslagen dier vergaderingen.

2e. Vogelbescherming.

Op 't gebied van vogelbescherming heeft 't Natuurh. Gen. niet stilgezeten.

De heer Sprenger wees in 't Februari-nummer op de resultaten, verkregen door **nestkastjes**, opgehangen op de terreinen van Oranje-Nassau's oord.

Op zijn aandringen werden er in 't Stadspark, Zwanenpark en op Slavante 35 nestkastjes aangebracht.

vinden zij het wellicht niet comfortable genoeg om het winterseizoen door te brengen!

HEERLEN, Dec. '14.

D. F.

NASCHRIFT: 't Vermoeden van den schrijver, dat **bonte Kraaien** 's winters talrijk voorkomen langs de Maas is juist.

'k Herinner me hoe de weilanden langs de Maas te **Wessem** op zekeren winterdag — 't is vele jaren al geleden — grijs zagen van de ontelbare bonte kraaien. Ook langs de Maas te Eijsden was, zoodra 't vroom, de bonte kraai 'n gewone verschijning. Hier in de z. g. „Onderbanken“ komt de bonte kraai maar hoogst zelden voor.

Begin November 11. zag ik 't eerste exemplaar in 't veld tusschen Raath en Schinveld.

't Vloog rond met 'n troep roeken.

Thans is 't weer uit deze buurt verdwenen.

Dat de bonte kraai zich in Zuid-Limburg ver van de Maas, maar zelden laat zien getuigt ook de heer Nillesen. In twaalf jaren tijds zag hij in de buurt van Kerkrade slechts 2 exemplaren.

J. C.

In 't Juli-nummer kan men lezen hoe verschillende vogels van deze kunstmatige nestelplaatsen gebruik maakten.

Blijkens 't Maart-nummer deed 't N. H. G. eene adhaesie-beluiging loekomen aan den heer J. H. Jurriaanse te Rotterdam, naar aanleiding van een verzoekschrift door hem gericht tot de 2e Kamer, om de aandacht dier vergadering te vestigen op „vogelverdelging”.

De heer Mr. Frees nam 't in 't April-nummer op voor de **Spreeuwen**.

Van de Nederl. Ornithologische Vereeniging kreeg 't Genootschap 'n schrijven, waarin medewerking werd verzocht om de **Waterspreeuw** als broedvogel voor Limburg behouden te doen blijven.

In 't Juli-nummer van 't Maandblad staat 'n schrijven van 't Genootschap, waarin te kennen wordt gegeven, dat we volkomen met de Nederl. Orn. Vereeniging accoord gaan.

't Bestuur van 't Genootschap heeft er voor gezorgd, dat dit schrijven in alle Limburgsche Couranten afgedrukt, en in wijder kring verspreid werd: 3e. Museum.

De aanwinst van 't Museum, zoo nu en dan in 't Maandblad bekend gemaakt, maar veel meer nog 'n persoonlijk bezoek aan dat Museum, kunnen 'n ieder overtuigen, dat 't jaar 1911, ondanks z'n malaise op velerlei gebied, toch nog voorspoedig is geweest voor 't Provinciaal Museum van Natuurlijke Historie te Maastricht.

De Museum-commissie verdient zeer zeker 'n woord van lof voor den ijver, waarmee ze zich van haar taak kwijt. 'n Heel bijzonder woord van lof komt toe aan den heer H. de Wever.

Als 't Nat. Hist. Museum reeds nu zoovele bezienswaardigheden bergt, dan is dat in niet geringe mate aan hem te danken.

Ook moeten we dankbaar memoreeren dat 't Museum zich nog altijd verheugen mag in den steun van „Les Amis des Sciences, Lettres et Arts”.

Aan hun belanglooze hulp heeft 't zeer veel te danken.

En hoe zouden we, waar we gewag maken van hen, die zich voor 't Museum interesseeren, stilzwijgend 't Stadsbestuur van Maastricht mogen voorbijgaan!....

Dat ware in hooge mate ondankbaar!

„Maastricht” is ons ook dit jaar weer toegemoet gekomen, is ons behulpzaam geweest en heeft getoond, dat 't voor „wetenschappen” voelt, gelijk 't voelt voor „kunsten”.

Da's, meenen we, 't schoonste getuigenis, 't welk we aan Maastricht kunnen geven.

Getuigenis, 't welk wij hier te meer dankbaar memoreeren, omdat wij er wet bij varen!

Maastricht stelt ons in staat er 'n Museum van Natuurlijke Historie te kunnen op na houden!

Aan Maastricht daarom hartelijk dank! en de verzekering, dat wij alles in 't welk zullen stellen, om van 't Museum te maken, wat er van te maken is:

* *

B. Sectie Aard- en Delfstofkunde.

Door 't vertrek naar Indië van ons medelid Dr. W. C. Klein, heeft deze Sectie een gevoelig verlies geleden.

De heer Klein toch leefde met ons Genootschap mee.

Nooit werd er vergaderd, zelden gepubliceerd

in Jaarboek en Maandblad, of hij was van de partij.

Hij, niet-Limburger, voelde zooveel als welke Limburger ook, voor ons Limburgsch Genootschap: Eén troost blijft ons.

De heer Klein heeft verzekerd, dat hij lief en leed met ons zou blijven meelevend, dat hij ook van uit de verte, 'n werkzaam aandeel zal nemen in datgene wat ons Genootschap betreft.

We herinneren ons allemaal z'n vele studie's over Limburg, over Zuid-Limburg vooral, die hij publiceerde in Maandblad en Jaarboek.

De laatste dier publicatie's (zie Januari-nummer), handelde over „een voorkomen van groote Lösskindl in Nederland.”

Ze werd geschreven in vereeniging met ons medelid Dr. H. J. Beckers, die de ontdekker der „Lösskindl” in Limburg geweest is.

Dat deze Sectie zich in 'n groote belangstelling mag verheugen, bleek o.a. uit: „Erozieverschijnselen bij Venlo”, door Dr. Garjeane in 't Februari-nummer.

Dat bleek verder uit: „de Geologische formaties en de aardlagen waaruit deze in ons land bestaan, met opgave van de voornaamste streken, waar ze gevonden worden, door den heer C. Blankevoort in 't April-nummer.

Dezelfde publiceerde in 't Mei-nummer: Fossiele planten uit de verzameling van C. Blankevoort, gevende een kort overzicht van den plantengroei in overoude tijden.

In de nummers van Mei, Juni en Juli verscheen een studie van den heer van Rummelen over: Factoren, die den plantengroei en speciaal de plantenverbreiding kunnen beïnvloeden. Eene korte inleiding tot de Physiografische botanie in Zuid-Limburg.

De heer van Rummelen werd intusschen onder de wapenen geroepen. 't Is te hopen, dat hij weldra in staat zal zijn z'n studie voort te zetten.

Immers, waar ze getuigt van zooveel liefde en interesse voor 't onderwerp 't welk hier behandeld wordt, zou 't inderdaad jammer zijn, als ze onvoltooid moest blijven.

Ook 't Museum mocht z'ch in het afgelopen jaar verheugen over verschillende geologische en palaeontologische aanwinsten.

* * *

C. Plantkunde.

Tal van nieuwe groeiplaatsen van zeldzame planten werden er dit jaar ontdekt, meerdere voor ons geweest gansch nieuwe plantensoorten gevonden.

Muscari comosum L. te Merkelbeck, Bingerlade en Doernade in groote hoeveelheid. Wij beschouwen haar thans als inheemsch.

Aceras anthropophora R. Br. bij Gulpen, door den E. Heer L. Backhuijs.

Ophioglossum vulgatum L. door den heer Kentgens te Siltard.

Van **Cardamine pratensis** werden door den heer Beckers, onderwijzer te Siltard, een paar zeldzame variëteiten gevonden, n.m.l. fragilis en dentata in 't veen te Jabeek.

Leersia oryzoides Sw. werd door Dr. de Wever teruggevonden in de vijvers van 't kasteel te Hoensbroek.

Phegopteris polypodioides Fée. te Eygelshoven op de moerassige boschhelling achter „Boerenansel”, in groote hoeveelheid met *Equis. silv.* en *Osmunda regalis*.

Rosa agrestis Savi te Bemelen en te Oud-Valkenburg op mergelrotsen.

Veronica Anagallis L., latifolia van Hall te Voerendaal in een sloot bij 't nieuwe station.

Rubus hedycarpus Focke A macrostemum F. te Rolduc langs den ondersten vijver; (determinatie van Dr. Focke te Bremen).

Rubus caesius × **idaeus** te Houthem en Geulem, onder de stamouders; (determinatie Prof. Sudre te Toulouse).

Rubus geniculatus Kalt., var. laciniata te Hoensbroek, in den hollen weg van Vaesrade naar Jeu-grubbe.

Rubus Beiffardii W. met dubbele bloemen te Bemelen in 't bosch van den heer de Coune.

Rubus Wahlbergii op verschillende plaatsen. Door Dr. Focke ident. bevonden met levend materiaal uit Scandinavië.

Mentha silvestris × **aquatica**; hiervan komt de vorm **Nepetoides Lej.** voor te Mesch bij den watermolen en te Eys-Wittem langs de Eyserbeek bij de hoeve „Piepert”.

Mentha silvestris L. De typische vorm werd door den heer Kentgens bij Urmond gevonden, terwijl een gladde vorm (**viridis L.**) door den heer Hardy uit Visé werd waargenomen te Moulant langs de Barwine, op Belgisch-Nederl. gebied.

Mentha rotundif. × silvestr.; hiervan komt de vorm **velutina Lej.** voor te Epen, Nuth, Merkelbeek, enz.

Mentha gentilis L. te Mesch, Voerendaal en Eijsden.

Mentha rubra Huds. te Bunde langs 't spoor; misschien evenals de vorige uit tuinen ontsnapt.

Verbascum nigrum × **Thapsus** te Elsloo, langs den weg naar Westbroek (Geulem).

Verbascum Lychnitis (albid.) × Thapsus op den St. Pietersberg.

* * *

Op 't gebied van **Aanvoerplanten** hadden we eveneens verschillende belangrijke vondsten te boeken.

Aan aanvoerplanten moet men zeer zeker minder waarde hechten dan aan inheemsche. In zekere mate brengen ze soms de juiste kennis der flora van 'n land min of meer in de war.

Tegenwoordig echter worden in ieder land bij de opgave van „Nieuwe soorten” ook de aanvoerplanten opgegeven.

't Is daarom, dat we hier willen doen uitkomen, hoe ook ons gewest in dit opzicht niet behoeft achter te staan.

De meeste „aanvoerplanten” kan men telkenjare vinden nabij graanmagazijnen b.v. te Sittard, alsmede langs de spoorwegen.

Wij willen hier alleen die soorten geven, welke nimmer nog in Limburg gevonden werden en daarom niet in ons Jaarboek staan.

Potentilla supina L., Voerendaal. — **Ambrosia trifida L.,** St. Pieter.

Sideritis montana L., Sittard. — **Crepis setosa Hall.,** Epen.

Trifolium diffusum Ehrh., Sittard. — **Geranium divaricatum Ehrh.,** Sittard.

Inula salicina L., Sittard. — **Malva verticillata L.,** Sittard.

Lamium purpur. × amplexicaule b. incisum, Willd., Sittard. — **Amarantus deflexum Gr.,** Sittard.

Verbascum phoeniceum L., Sittard. (*)

De **Museumtuin** verkeert, dank de goede zorgen van den heer Sprenger, in uitstekende condities.

Zooals uit de lijsten in 't Maandblad gepubliceerd blijkt, werden vele zeldzame inlandsche planten weer in den tuin ondergebracht.

Haar cultuur is zeer goed gelukt. Zelfs alle toegezonden orchideeën en varens tierden er welig. Van de varens ontbreken nog alleen *Ceterach* en *Ophioglossum*. Van de meeste planten, die in den tuin voorkomen, bezit de heer Sprenger zaden.

Voor liefhebbers zijn deze verkrijgbaar tegen toezending van een 5 ets. postzegel.

De aanwinsten van 't **Museum** op plantkundig gebied waren zeer belangrijk, dank eene bezending **Kegels van Naaldboomen** door Dr. Th. Oudemans en eene bezending **fossiele plantenafdrukken** toegezonden door Dr. W. Jongmans.

* * *

De belangrijkste aanwinst, welke de Vereeniging in 't afgelopen jaar gewerd, achten wij 'n **stuk veen**, tusschen Schinveld en Gangelt, ons belangloos afgegaan door 't „Consortium Beckers”.

In 't Juli-nummer van 't Maandblad wezen wij er op dat daar ter plaatse alweer 'n natuurmonument werd bedreigd door ontginning.

De heeren ontginners hebben bewezen iets voor natuurmonumenten te voelen. Dank aan hunne vrijgevigheid kan 't Genootschap beschikken over 'n lap gronds, waarop we de bedreigde planten in veiligheid kunnen brengen.

Als de nu nog braak liggende gronden tusschen Schinveld en Gangelt, 'n volgend jaar omgetooverd zullen zijn in vruchtbare, rentegevende landouwen, dan hopen we, dat bij 'n bezoek daaraan 't oog der heeren ontginners ook met welgevallen zal kunnen neerzien op 't idyllisch plekje, 't welk zij als natuurmonument zoo belangeloos voor Limburg bewaard deden blijven.

* * *

Alvorens dit verslag te eindigen, kunnen we niet nalaten, dankbaar in herinnering te brengen de vele bijdragen op botanisch gebied, in den loop van dit jaar in 't Maandblad weer verschenen van de hand van Dr. de Wever.

Er was geen nummer haast, waarin hij z'n medeleden niet deelgenooten maakte van z'n buitengewone floristische kunde.

Dank zijn zeer gewaardeerde en voor ons kostelijke medewerking, bevat 't Maandblad 'n schat van gegevens, die voor 'n juiste kennis der Limburgsche planten onmisbaar mogen heeten.

'n Dankwoord ook past 't hier te brengen aan de heeren Mr. D. Frees, J. J. Dormans en W. Jos. Vromen.

Schreven we in 't Januari-nummer, dat we zouden trachten, iederen keer ook 'n populair stukje in 't Maandblad te plaatsen, deze drie heeren hebben ons daartoe in staat gesteld.

En zóó werd de biologische kennis onzer lezers niet weinig verrijkt. Mogen anderen hun goed voorbeeld volgen!

Namens 't Bestuur:

JOS. CREMERS, President.

Raath-Bingelrade, December 1914.

(*) Al deze opgaven zijn, dat behoeft geen betoog, afkomstig van Dr. de Wever.